

pokrajine« v celoti. S posvetilom zveznega ministra za prosveto H. Drimmla je tu na poljuden način, a s strokovnim poznavanjem podan oris prazgodovine gorate deželice, ki jo je Hallstatt napravil slavno v arheološkem svetu. Nekaj važnejših najdišč ji je postavilo trdne mejnike in F. Morton jih izčrpno opisuje.

Prvič se pojavlja Salzkammergut v prazgodovini s koliščarsko kulturo »Mondsee-skupine«, obsegajočo 14 najdišč. Kot pozneje ostala obdobja, jo prikazuje avtor v luči tistih najdb, ki omogočajo razlago vsakdanjega življenja in tako dajejo nazoren vpogled v zgodovinsko dogajanje davnine. Večina najdišč je razvrščena ob Atterskem jezeru, ki so po avtorjevi domnevi doživela še rano bronasto dobo. Raztresene najdbe kamnitih sekir dopolnjujejo podobo neolita v Salzkammergutu.

Bronasta doba je najbolj znana po obsežnem, a pretežno uničenem in malo raziskanem gomilnem grobišču v Gmundenu. Gomile iz naloženih plasti kamnov so pokrivale na tla položene skrčene s pridevki, ki jih avtor komaj omenja. Poleg posamičnih najdb predvsem bronastih sekir opozarja na depojsko najdbo v Kienbergwaldu, ki sodi že v rano žarnogrobiščno dobo. Izmed najdb je omenjen le »Riegsee« meč, medtem ko ostale najdbe niso navedene. Precej bronastih najdb je tudi iz hallstattskega okoliša, med njimi depo Ha B obdobja z do 100 kg predmetov, ki so bili večinoma pretaljeni, preostale najdbe pa raztresene po domačih in tujih muzejih. Te najdbe presoja F. Morton kot dokaz, da se je pridobivanje soli v Hallstattu pričelo že v bronasti dobi.

Težišče prazgodovinskega dogajanja v Salzkammergutu je vsekakor »hallstattske« obdobje Hallstatta. Morton podaja najprej zgodovino odkritij in podrobnejši oris nekdanjega rudarstva, o čemer je doslej zbranih že precej podatkov, a obstaja še mnogo neznank. S številnimi skicami podprto razpravljanje nudi nazorno podobo o problematiki rudarstva in pojavih v zvezi z njim. Mnogo manj pa je znanega o naselju tega obdobja, saj so bile priložnostno odkrite le redke lesene hiše iz brun. Ko razmotriva možnosti transporta soli iz dežele, se pisec nagiba k suhozemskim potem spričo gorskega značaja rečice Traune, ki edina odpira vrata v svet. Sledi opis grobišča, posameznih grobov in najdb, ki so dale glavno materialno podobo hallstattske kulture. Izven Hallstatta so bili odkriti grobovi te dobe le še pri Traunkirchenu, na prometni poti iz solnega rudnika v svet. S pomočjo citatov iz del Pittinija, Barba, Kossacka in Eggerja pripoveduje Morton o vprašanih religije v prazgodovinskem Hallstattu.

Ranolatenske najdbe stopnje B iz latenskega dela grobišča dokazujejo izkoriščanje rudnika do stopnje C, ko ni nobenih najdb. Pač pa se v poznem latenu pojavi nova naselbina v višinski legi nad rudnikom Dammwiese, katere pomen in obseg spričo nezadostnih dosedanjih kopanj še vedno nista razjasnjena, a sta gotovo v zvezi s pridobivanjem soli na planem. V ostali pokrajini so latenske najdbe redke.

V antiki je v sredini 1. stoletja nastala rimska naselbina na ravnici ob jezeru, ki so jo sestavljale vile in gospodarska poslopja, in je trajala še v 4. stoletje. Centralna kurjava, marmor, bogate najdbe steklenine in terre sigillate so dokaz pomembne postojanke ob solnem rudniku, kjer pa za izkoriščanje v antiki ni trdnih dokazov. Bogatejše so najdbe ob Hallstattske in Atterske jezeru (zakladna najdba z več sto srebrniki je bila pretopljena), ki jih avtor podrobneje navaja in pričajo o intenzivni naselitvi Rimljanov tudi v tej težko dostopni pokrajini.

Mortonova prikupna knjižica z mnogimi izbranimi fotografijami in 257 številk obsegajočim seznamom literature nudi laiku izčrpno podobo življenja v prazgodovinskem in antičnem Salzkammergutu. Arheologu pa ob znanstvenem poznavanju obsežnega gradiva, ki je medtem našlo v Kromerjevem katalogu Das Gräberfeld von Hallstatt reprezentančno publikacijo, odpira poglede tudi v tiste strani dogajanja, ki tvori kulturnozgodovinski okvir slavne hallstattske davnine.

Stanko Pahič

Dr. W. Ludowici, Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinabern, Katalog VI der Ausgrabungen in Rheinabern 1901—1914. Tafelband. Bearbeitet im Auftrage der R-G Kommission von Heinrich Ricken, Darmstadt (1948).

V kratkem časovnem sosledju notiramo že drugo temeljno delo o terri sigillati. Poleg Karnitscheve publikacije o sigillati iz Lauriaca smo dobili še šesti katalog z oblikovnim zakladom mojstrov v Rheinzabernu, in sicer takih, ki so delovali v tem središču med leti 120—240 (po Oswald-Pryceu). Delo je pripravil že Ludowici, izpopolnil in priredil pa ga je Friedrich Sprater. Ta je ohranil osnovno Ludowicijevo razdelitev in celo posvetilo je ostalo nespremenjeno.

Gotovo je za Arezzom največji antični center lončarstva Rheinzabern v spodnji Germaniji. Glede na idealno lego ob važni prometni žili, Renu, ter zaradi bližnje Donave je kmalu zasenčil ostala središča, kot Heiligenberg, Ittenweiler, Eschweilerhof in Blickweiler. Delitev dela v sami figulini je bila nov porok napredku in kontinuiteti ter je tako prispevala k pocenitvi izdelkov. Na izkušnjah prejšnjih stoletij se je vedno bolj razvijal proizvodni proces in razvil izvedence za posamezno delovno fazo. Ti specialisti so se delili v take, ki so krasili posodo, v izdelovalce kalupov, oblikovalce modelov, mešalce glin itd. Delo se je pospešilo in tovarne so dnevno izgotovile številne posode, razprostranjene celo preko meja imperija.

Z ogromnim delom, inventarizacijo in kategorizacijo celotnega gradiva, odkopanega v številnih lončarskih delavnicah, se je spoprijel W. Ludowici; res, da je imel pri delu ugodnosti, glavna je pač ta, da je kopal na lastnem posestvu in v bližnji sosesčini, kjer je zatem izbiral gradivo za gigantske kataloge. Po naključju je pri prvih izkopavanjih odkril 11 okroglih in 7 pravokotnih lončarskih peči z dragocenimi kosi modelov in številnimi fragmenti terre sigillate. Kasneje se je izkazalo, da je posod na tisoče. Zato se je namenil Ludowici izdati vse gradivo v katalogih. Sam je pripravil za tisk pet katalogov in zajel v njih mojstre, kolikor jih je zasledil na 15.000 s pečati zaznamovanih fragmentih, ter podal pri tem oblikovni zaklad mojstrov in časovno sosledje. V pripravljanih delih ga je sredi dela zadela smrt leta 1929. Obdelavo so nato poverili H. Rickenu, ki se je izkazal že pri publiciranju tovrstnega gradiva iz tabora v Saalburgu. Delo je končal že leta 1942, vendar je izšel iz tiska šele katalog. Spremnim tekst avtor zaključuje, toda ovira ga huda bolezen.

Glede na to, da hrani naša največja zbirka terre sigillate gradivo iz Rheinzaberna, mislimo pri tem na bogato zupuščino v ptujskem muzeju, je delo za nas že v tej obliki, brez vrednotenja v spremnem tekstu, zelo dragoceno še posebej, ker je ptujsko gradivo pretežno iz istega obdobja.

Peter Petru

Paul Karnitsch, *Die Reliefsigillata von Ovilava*, Schriftenreihe des Institutes für Landeskunde von Oberösterreich, Band 12; 79 strani teksta in 186 tabel ter zemljevid in kronološka tabela.

Ko je pred leti umrl vneti raziskovalec starožitnosti današnjega Welsa — *colonia Aurelia Antoniniana Ovilava* — F. Wiesinger, je zapustil veliko zbirko terre sigillate. Po njegovi smrti je kazalo, da bo zbirka ostala neobdelana, nakar se je lotil, na pobudo direktorja RGK v Frankfurtu dr. W. Schleiermacherja, tega velikega dela P. Karnitsch. Ne le, da je zamenjal prejšnje, za objavo neprimerne risbe s povsem novimi tabelami, marveč je moral spričo dvajsetletnega novega dotoka tovrstnega gradiva tudi v celoti spremeniti sistem obdelave. Pri gradivu, ki šteje skoraj poldrug tisoč ostalin, je bilo to težaško delo, s katerim pa je avtor dostojno počastil spomin Ferdinanda Wiesingerja, kateremu je knjigo tudi posvetil.

V pričujoči razpravi o okrašeni terri sigillati je skušal avtor podati tudi pregled izvora in importa z vsemi gospodarsko-ekonomskimi in historičnimi odnosi, zanimivimi za rast te antične kolonije. Prav zato je priložil knjigi zemljevid, v katerem podaja pregled poznanih izdelovalnih centrov terre sigillate, še posebej pa je označil tista mesta, ki so pošiljala terro sigillato v Ovilavo. S tem je ponazoril, kako dolgo pot so naredili izdelki od proizvajalca do odjemalca. Z naraščajočim importom sigillate v obdonavskih mestih moremo namreč razlagati tudi ekonomsko rast ter blagostanje teh provinc v srednjem cesarstvu. Znanstveno pomemben pa je priključek s kronološko tabelo, kjer podaja avtor ne le seznam lončarjev, ampak tudi časovno opredelitev njihovega delovanja. Podobne kronološke izvide so podali že drugi, vendar pa je Karnitsch prekosil vse po dokumen-